

TINERII PE PIATA MUNCHI

Adina POPA DUMITRU

1. DELIMITARI CONCEPTUAL-METODOLOGICE

În contextul studierii impactului integrării României în Uniunea Europeană, o atenție importantă se cere acordată tinereții. și aceasta, deoarece tineretul este, pe de o parte, categoria de forță de muncă cea mai dinamică și cu o putere mare de creație. Pe de altă parte, pe piața muncii, tineretul este o categorie defavorizată.

Tineretul este rezultatul unui proces de perpetuare a societății și de asemenea, un ferment de schimbare și de transformare a acestei societăți. Imaginea tinereții, reflectată în oglinda timpului, a cunoscut importante transformări începând cu secolul "luminilor" și cu perioada romantică ce i-a succedat în Europa. În "Emile", Rousseau a pus bazele unei filozofii de educare a tinerilor, preconizând o extindere a perioadei de instruire, pentru ca "cultura", în care Rousseau vedea o forță liberatoare, să poată fi transmisă într-ad evăr.

În secolul al XIX-lea, tineretul, și în particular studenții, a obținut o anumită recunoaștere, grație participării la mișcările pentru apărarea națiunii, pentru constituționalism politic, pentru libertatea presei și a expresiei. Dar nici una dintre mișcările revoluționare ce au marcat

jumătatea secolului al XIX-lea nu a fost o revoltă a tinerilor. Apoi, ultimul deceniu al secolului al XIX-lea a însemnat debutul consacrárii scolarizării maselor în Europa și SUA, precum și abolirea muncii copiilor.

Această scolarizare generalizată a fost cea care a creat problema adolescenței, astfel încât în 1904 apare lucrarea lui G. Stanley Hall - *Adolescența*, prima lucrare care studiază procesele biologice, psihologice, culturale și sociale ale dezvoltării umane în perioada tinereții. De atunci și până astăzi, a apărut o vastă literatură care și propune să-și aducă contribuția la cercetarea tineretului.

Fiecare știință a încercat să facă un "portret" al tinereții pentru a putea clarifica și explora anumite "relații cauzale":

- care sunt procesele și schimbările cele mai importante din cursul tinereții?
- ce conținut au și cât durează?
- când începe și când se sfărșește tinerețea?
- care sunt etapele parcurse până la stadiul de adult și cum se delimitizează acestea?

PSIHOLOGIA este probabil știința cu cea mai lungă "tradiție" în cercetarea tinereții. Ea a încercat mai multe modele explicative ce priveau conținutul și componentele tinereții, durata și rolul său. Paradigme ca psihanaliza, behaviorismul, umanismul, cognitivismul au avut influențe de lungă durată în cercetarea tinereții și în alte științe.

ANTROPOLOGIA a adus una dintre contribuțiiile cele mai importante la definirea tinereții: ideea tinereții ca fapt social (cultural). Cercetările antropologice au dus la concluzia că tinerețea are rădăcini sociale și trăsături caracteristice care se modifică de la un sistem social la altul.

DEMOGRAFIA a abordat tineretul ca grup de vîrstă, studiindu-l prin prisma: volumului, ponderii în totalul populației, gradului de concentrare în anumite teritorii, natalității, migrației (interne sau externe). Dar una dintre "cele mai puternice variabile" este vîrsta (V. Trebici).

Structura pe vârstă a unei populații este dependentă și totodată influențează procesele din cultură, politică, economie, social. Locul pe care-l ocupă tinerii, ca pondere în populația totală, condiționează nu numai capacitatea de reproducere a unei populații și prin aceasta continuitatea ei, ci și funcțiile economice, competiția pe piața muncii, sistemul de învățământ, emigrarea, migrația internă etc.

SOCIOLOGIA își aduce contribuția la cercetarea tinereții, privind-o nu doar ca pe un fapt biologic, psihologic sau cultural, ci în special ca pe un fapt social, iar tineretul - ca parte a structurii sociale. Ea se interesează atât de transformările din perioada tinereții cât și de grupurile pe care le formează tinerii atât la nivel microsocial cât și la cel societal.

Din anii '70 - când cercetarea tineretului se instituționalizează - apare pregnant ideea multidisciplinarității cercetărilor privind tineretul, deoarece fiecare știință reflectă o parte a realității dintr-un unghi adjacente altor științe.

Aproximativ în aceeași perioadă, **ECONOMIA** - ca știință - începe să se preocupe de problemele tinereții - privită ca fapt economic - și de tineret - ca parte a structurii forței de muncă. Piața - recunoscută și de alte științe ca factor de influență a stratificării pe grupe de vârstă a unei populații, alături de cultură, politică etc., - își impune propriile exigențe în selecția și ierarhizarea grupelor de vârstă. De la economia planificată, închisă la cea deschisă, de piață, de la sectorul de stat către cel privat, de la zona rurală la urban, situația economică a tineretului înregistrează diferențe importante.

Economia de comandă - aflată sub construcția ideologică a tinereții - a cultivat "mitul tinereții", dar situația tinerilor din fostele țări socialiste demonstrează dureros prăpastia dintre ideologie și realitatea economică. În România ultimilor ani, participarea preponderentă a vârstnicilor la funcțiile de conducere din instituții, legătura strânsă între carierele profesionale și "vechimea în muncă" indică o organizare socială defavorabilă tinerilor.

Piața muncii își impune propriile mecanisme de selecție și ierarhizare a straturilor de vârstă - într-o societate deschisă, însă condiția *ab initio* pentru România este ca această piață să existe și chiar mai mult, ea trebuie să și funcționeze.

Desigur, nu putem trece dintr-o extrema în alta, militând pentru "juvenism" - ca unică soluție pentru organizarea socială gerontocratică din prezent, pentru marginalizarea și excluderea socială a tineretului, pentru rezolvarea inegalităților între generații. Însă atitudinea față de tineret, chiar a unei părți a intelectualității, nu poate să nu constituie un semnal: "cultul tinereții, fascinația demagogică a unei imaturități ridicate la rangul de valoare

supremă sunt primele semne de netăgăduit că un (...) gânditor începe să o ia razna (...) cine spune Tânăr, spune incult sau cel puțin neprincipat, cine face apologia îndeosebi a acestei lipse de cultură și pricepe pariază pe o știință fără cuvinte, fără memorie, spontană" (Bernard-Henri Levy, 1991).

În condițiile speciale, impuse de tranziția de la economia de comandă către o economie deschisă, ordonată de legile pieței, în care se află economia româncască în această perioadă, situația tinerilor (în calitatea lor de forță de muncă) este contradictorie: tinerii sunt preferați în oferta de muncă a întreprinderilor cu capital privat și marginalizați în sectorul public, sector în care tinerii, în marea lor majoritate, suportă costurile restrukturării întreprinderilor. Însă sectorul privat, prin dimensiunile sale reduse, nu poate compensa disponibilitățile de forță de muncă Tânără din sectorul de stat.

Drept urmare, numărul șomerilor din rândul tinerilor și riscul de șomaj este mult mai mare la tineri decât la alte categorii de vârstă.

Așadar, tinerețea reprezintă un stadiu în dezvoltarea umană, o perioadă de tranziție către condiția de adult, un fapt social, structura ei fiind influențată de factori economici, culturali, politici.

După cum am menționat anterior, vârstă constituie variabila frecvent utilizată pentru a clasifica și organiza grupele de vârstă, în funcție de schimbările ce au loc în perioada tinereții. Însă această stratificare prin vârstă este diferită de la o cercetare la alta, de la o știință la alta.

Limita superioară de vârstă este plasată în jurul a 30 de ani, dar există cercetători care consideră că tinerețea se termină fie la intrarea pe piața muncii, fie în momentul constituției familiei proprii, fie la încheierea instruirii școlare și profesionale.

Limita inferioară de vârstă este situată în jurul a 15 ani, atunci când individul se află la intrarea în forța de muncă potențială. Există tendință, în țările dezvoltate ca granita de 15 ani să fie impinsă spre 18 ani, prin prelungirea duratei de studii obligatorii.

În delimitarea tinereții, considerăm că variabila vârstă este necesară, dar nu și suficientă, pentru a reprezenta ca însăși un criteriu îndeajuns de relevant. Se impune astfel luarea în considerare și a altor criterii: sexual, intrarea în ciclul secundar de studiu etc. În studiul nostru vom marca începutul tinereții prin vârsta la care se sfârșesc ciclul de studii obligatoriu (diferențiată de structura învățământului pe țări) și Tânărul poate intra pe piață

muncii. Pentru limita superioară de vârstă a tinereții, vom considera vârsta de 30 de ani.

Aceasta perioadă cuprinsă între vârsta de 15 - 30 de ani are însă două "puncte de tranziție" situate în jurul vârstei de 19 și respectiv 25 de ani. Așadar, evoluția individualului în perioada tinereții ar putea avea trei faze, această împărțire putând sugera că trecerea de la copilărie spre lumea adulților este un proces gradat și că Tânărul se confruntă cu probleme diferite de la o fază la alta, probleme care nu sunt independente de organizarea socială, economică, culturală a societății:

- etapa I: 15 - 18 ani;
- etapa a II-a: 19 - 24 de ani;
- etapa a III-a: 25 - 30 de ani.

Punctele critice determinate de vârsta de 18 ani și cea de 25 de ani sunt marcate de transformări individuale și personalizări, de avans și regres, de căutări, succese și eșecuri. Vârsta de 18 ani este vârsta la care Tânărul este un potențial pasager între statul de școlar și cel de forță de muncă, cu șanse mai mici sau mai mari de reușită. După 18 - 19 ani, cele mai multe fete se căsătoresc și se retrag definitiv sau temporar de pe piața muncii. Vârsta de 24 de ani marchează sfârșitul instruirii și școlarizării și intrarea pe piața muncii pentru toți tinerii.

2. TINERETUL - O CATEGORIE DEFAVORIZATĂ

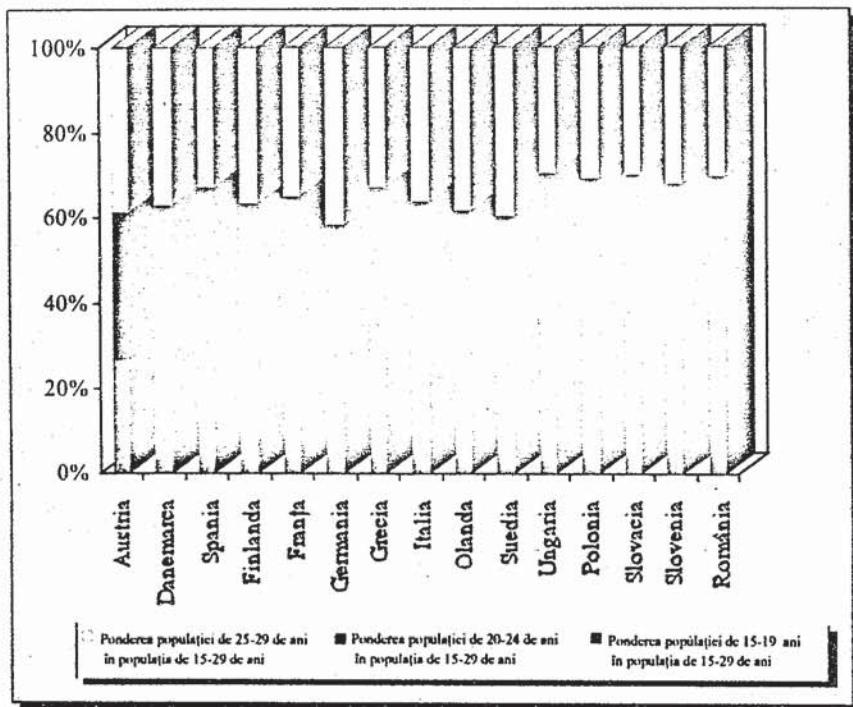
În unele țări ale Uniunii Europene și ale Europei Centrale și de Est, ultimele date de care dispunem au consemnat declanșarea unui proces de îmbătrânire demografică.

Vârsta medie a populației este de 36,78 de ani, iar generația în vîrstă de până la 30 de ani deține o pondere de 37,5% din populație. Tinerii în vîrstă de 15 - 29 de ani reprezintă aproximativ 52% din populația de până la 30 de ani.

De asemenea, în interiorul generației tinere, se constată un flux dezordonat al cohortelor, determinat de scăderea natalității și mortalității (comportamente demografice), schimbările sociale din anii '80 și crizele economice din anii '90 precum și de politicile pronataliste din anii '60 - '70 din țările est-europene (figura nr. 1). Există diferențe din acest punct de vedere între țările Europei Occidentale și cele ale Europei de Est.

Figura nr. 1

Structura pe grupe de vîrstă a populației tinere în unele țări europene

Sursa: cifrele sunt calculate:

- pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării, (AMIGO)*, martie 1995;
- pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995.*

Se observă ponderea mare a segmentului de vîrstă 25 - 29 de ani în populația tânără, acesta reprezentând mai mult de o treime din total, în 9 țări din Uniunea Europeană. În acestea, creșterea numerică a populației între 15 și 29 de ani se realizează pe seama reducerii segmentului de vîrstă 15 - 19 ani, ceea ce indică un fenomen de îmbătrânire a forței de muncă.

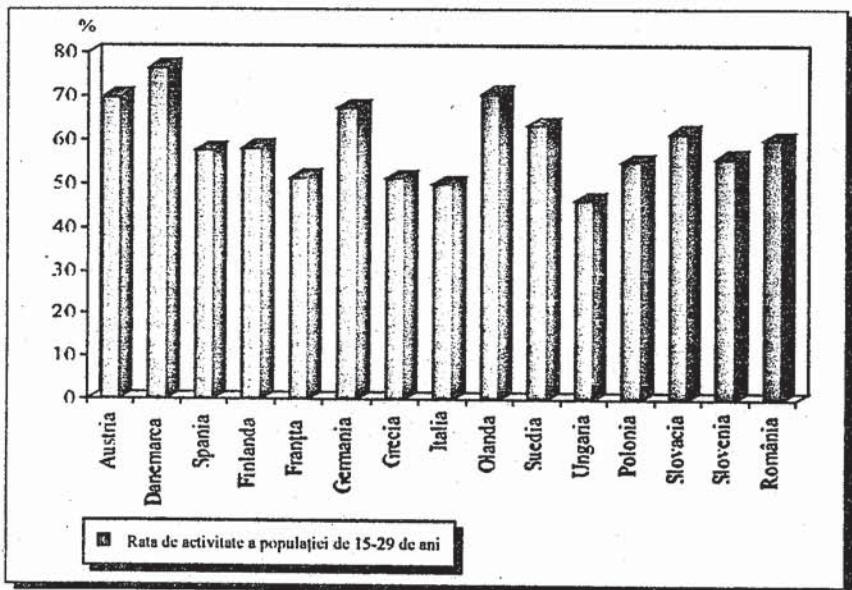
Un proces contrar se constată în țările Europei de Est, în care se păstrează un raport natural și normal între cele trei segmente. Acesta ar putea fi un avantaj pentru forța de muncă tânără și pregătită

corespunzător, din țările aspirante la integrare.

Gradul de participare a tinerilor pe piața muncii este influențat de factori economici și, în egală măsură, de factori sociali, culturali, politici. Astfel, trebuie luate în considerare: nivelul de școlarizare, gradul de participare a tinerilor în mediul social, cultural, politic, percepția și încrederea societății în tineret, nivelul de satisfacție a tineretului în raport cu domeniile vieții. Participarea tinerilor pe piața muncii diferă substanțial pe țări și pe grupe de vîrstă (figura nr. 2).

Figura nr. 2

Rata de activitate a populației de 15-29 de ani

Sursa: cifrele sunt calculate:

- pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării, (AMIGO), martie 1995;*
- pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995.*

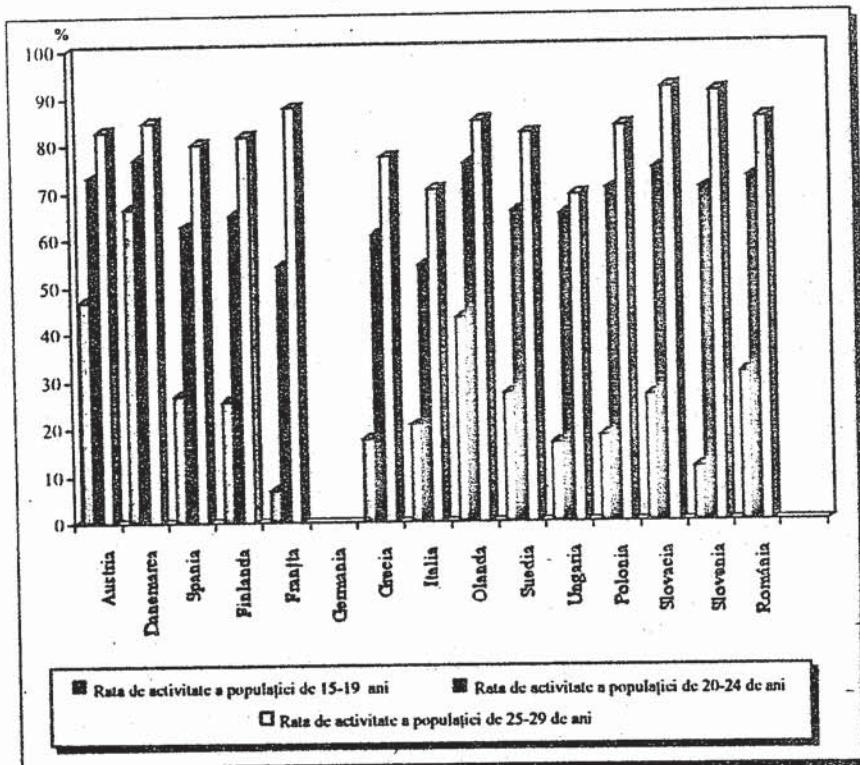
Cea mai înaltă participare se înregistreză în țările în care se poate observa un proces accentuat de îmbătrânire a populației, ceea ce ar putea constitui un indiciu al existenței unei politici, la nivel național, de atragere a forței de muncă tinere pe piața muncii. Un alt fenomen este cel al nivelului redus de participare pe piața muncii a grupelor de vîrstă 15-19 ani (ratele de activitate variind de la 7% în Franța la 46,9% în Austria) comparativ cu participarea tinerilor între 25-29 de ani (ratele de activitate diferențindu-se astfel: de la 70,2% în Italia la 91,6% în Slovacia). Explicația acestui fenomen ar consta în gradul ridicat de cuprindere într-o formă

de învățământ a tinerilor de vîrstă cuprinse între 15-19 ani față de cei de 25-29 de ani.

De remarcat este faptul că gradul de participare a tinerilor din țările est-europene nu se diferențiază net de situația existentă în țările Uniunii Europene. În România, el se situează la un nivel destul de ridicat (superior Spaniei, Finlandei, Franței, Greciei, Italiei, Ungariei), putând constitui un element pozitiv, dacă nu s-ar realiza exclusiv pe baza participării tinerilor între 15-19 ani și pe un nivel ridicat al somajului în defavoarea ocupării. Participarea tinerilor între 25-29 de ani se situează la un nivel mediu.

Figura nr. 3

Rata de activitate pe grupe de vîrstă a populației tinere

Sursa: cifrele sunt calculate:

- pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO)*, martie 1995;
- pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995.*

Un alt grup de indicatori, în privința sesizării corecte a evoluției forței de muncă, îl constituie ocuparea tinerilor, precum și ponderea pe care o deține populația feminină în totalul populației ocupate, și reversul medaliile: somajul în rândul tinerilor și rata de somaj în rândul populației active feminine. Considerăm ca fiind extrem de importantă, pentru orice societate ce se dorește dinamică, optimistă, aptă pentru inovație, grija pentru favorizarea accesului tineretului la un loc de muncă.

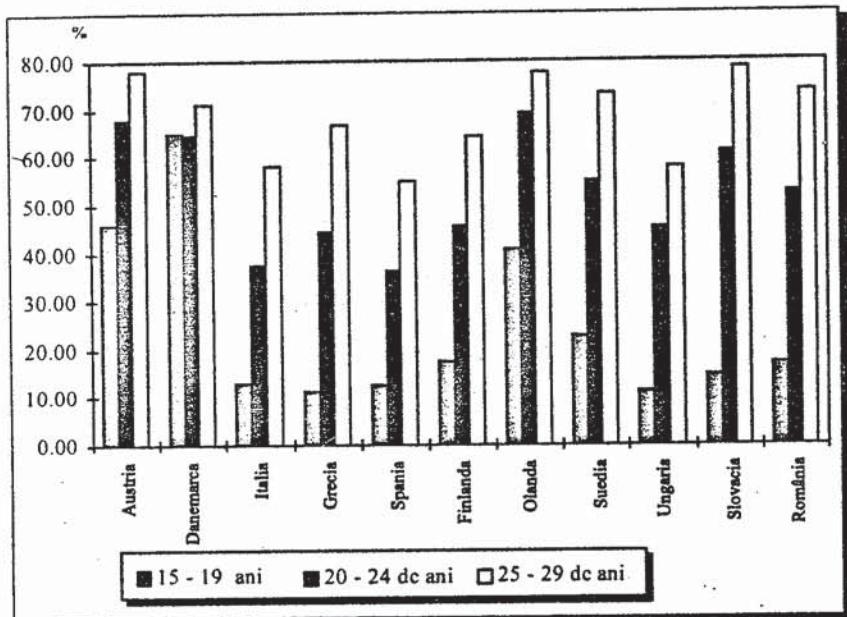
Se pot observa câteva fenomene interesante legate de gradul de ocupare a tinerilor:

1. pentru grupa de vîrstă 15-19 ani, există două tendințe:

- nivelul foarte ridicat al ocupării în țări ca Austria (46,0%), Danemarca (65,0%), Olanda (40,0%), Suedia (22,7%), ca rezultat al introducerii unor programe de ocupare a tinerilor ce au terminat cursurile școlare medii și care alternează pregătirea profesională cu continuarea studiilor.

Figura nr. 4

Ratele ocupării tinerilor în unele țări europene

Sursa: cifrele sunt calculate:

- pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării*, (AMIGO), martie 1995;
- pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995.*

Este de remarcat faptul că aceste țări înregistrează o reducere a ponderii populației tinere de 15-19 ani în totalul populației, fiind confruntate cu procese accentuate de îmbătrânire demografică a populației;

- nivelul redus al ocupării în țări ca Grecia (11,3%), Italia (13,0%), Spania(12,7%), precum și în țările din estul Europei: România (16,9%), Slovacia(14,5%), Ungaria (11,3%). Această realitate ar putea constitui un fenomen pozitiv în situația în care o mare parte a tinerilor, care nu se regăsesc în statisticile ocupării, s-ar afla cuprinsă într-o formă sau alta de educație și formare;

2. pentru grupa de vîrstă de 20-24 de ani, diferențele se păstrează în același sens geografic, însă ecartul între țări nu mai păstrează aceleși proporții: Austria (68,0%), Danemarca (64,4%), Olanda (69,1%), față de Grecia (44,3%), Spania (36,2%), Italia (37,5%), Ungaria (45,1%), România (52,1%);

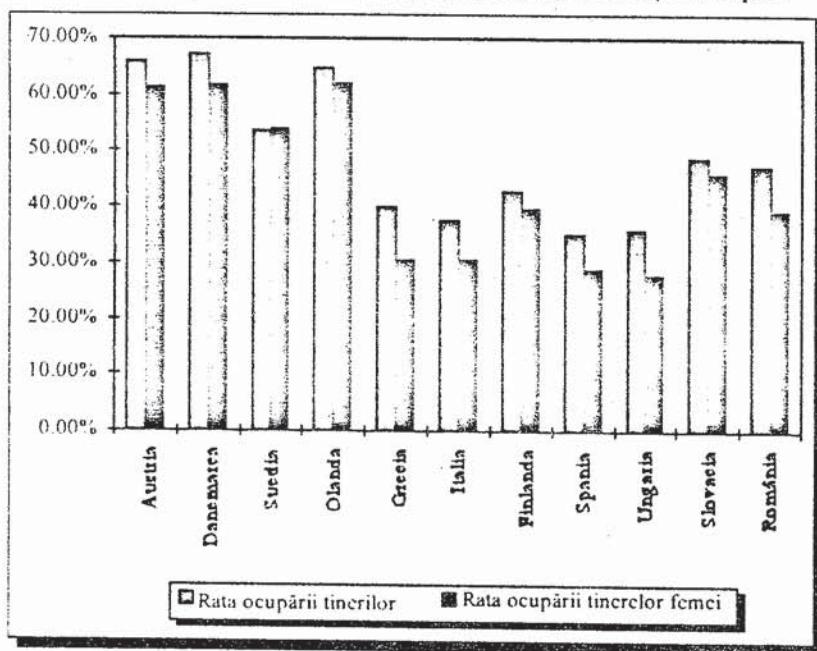
3. pentru grupa de vîrstă 25-29 de ani, se înregistrează cele mai ridicate niveluri de ocupare în rândul tinerilor, ca urmare a terminării studiilor și intrării pe piața muncii a unei părți importante din forța de muncă Tânără. Diferențele pe țări rămân aceleași, lucru care indică clar o politică coerentă de promovare a ocupării tinerilor și de protejare a acestora în țări ca: Austria (77,8%), Olanda (77,5%), Danemarca (71,2%), Suedia (73,1%).

Chiar dacă există și situații mai "calme" în privința ocupării forței de muncă tinere, totuși, este firesc să dăm atenție majorității părerilor care converge spre a afirma că anii 1990 semnifică și o puternică "criza socială", a cărei expansiune nu a încetat și pe care o resimt în principal tinerii. Se afirmă, pe bună dreptate, că: "societățile sunt un mediu din ce în ce mai ostil față de cei în căutare de lucru, iar marginalizarea și deziluzia amplifică neîncrederea față de instituțiile guvernamentale ori alte structuri [...]; într-o economie care se mondializează rapid și consecințele sale de ordin economic urmează același curs" (Mircea Duțu, 1994).

Situarea ocupării femeilor tinere diferă pe țări în același sens. Există o tendință puternică în ultimele două decenii de pătrundere și rămânere pe piața muncii a forței de muncă feminine. Aceasta nu putea să nu influențeze și situația tinerelor, având în vedere aplativarea diferențelor în formarea profesională și extinderea formelor atipice de ocupare, profesate în bună măsură de forța de muncă feminină. În Austria, Suedia, Danemarca, Olanda locul și rolul femeilor tinere pe piața muncii au căpătat o nouă dimensiune: rolul economic al femeilor nu mai este marginal și aceste țări au șiut să integreze un număr crescând de femei în mecanismul vieții active.

Figura nr. 5

Nivelul de ocupare a tinerelor femei, față de medie, în unele țări europene

Sursa: cifrele sunt calculate:
 - pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării, (AMIGO)*, martie 1995;
 - pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995*.

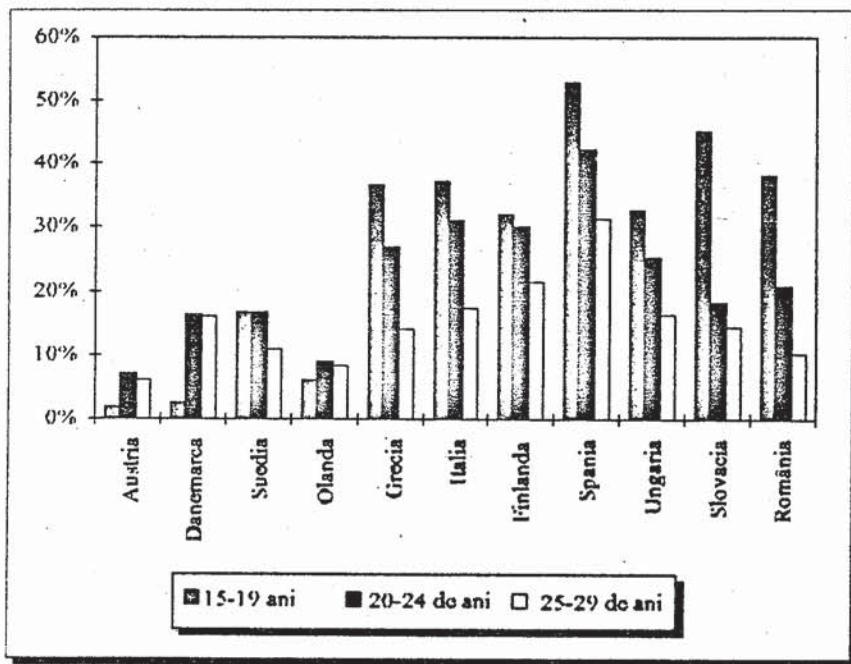
Participarea femeilor tinere pe piața muncii este diferită: în Suedia gradul de ocupare a femeilor este egal cu nivelul mediu de ocupare a tinerilor, cu toate că femeile nu dețin o pondere mai ridicată decât a bărbaților în totalul populației între 15 și 29 de ani. Într-o situație similară se află Olanda (62,1%-nivela de ocupare a femeilor- față de 64,7%-nivela de ocupare mediu a tinerilor între 15-29 de ani), Austria(61,3%- față de 65,9%) și Danemarca(61,8%- față de 67,1%). Aceste țări înregistrează un nivel ridicat al ocupării, și pentru tinerii între 15-29 de ani , dar și pentru tineretele femei. La polul opus, se situează țări din Europa Centrală și de Est (România, Slovacia, Ungaria), țări care au

aderat mai târziu la Uniunea Europeană (Grecia), precum și țări membre mai vechi ale UE (Italia, Spania), care au un nivel mult mai redus al ocupării tinerelor femei față de media ocupării tinerilor - și ea mult mai mică decât cea din primul grup de state.

Această realitate ne sugerează ideea că, deși în unele state problemele ocupării tinerelor femei față de cele ale tinerilor în general nu sunt diferite, pentru alte state , discriminarea femeilor pe piața muncii este încă o realitate. În ceea ce privește nivelul șomajului în rândul tinerilor, situația este foarte diferită între țările Europei Centrale și de Est și cele ale Uniunii Europene, și chiar între țările comunitare.

Figura nr. 6

Rata șomajului la tineri în unele țări europene

Sursa: cifrele sunt calculate:

- pentru România, din: *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării, (AMIGO)*, martie 1995;
- pentru celelalte țări, din: *Year Book of Statistical, ILO, Geneva, 1995.*

3. POLITICI ȘI PROGRAME PENTRU TINERI

Multă vreme, cercetările legate de tineret au fost separate de politicile ce priveau tinerii. Pregătirea și punerea în practică a unor politici și programe economice, sociale, educative nu au constituit rezultatul aplicării concepțiilor teoretice privind tineretul, dezvoltate de economie, sociologie, psihologie și alte științe vecine acestora.

Dar, de câțiva ani începând, se pot observa consecințele regreteabile ale acestei separări. În consecință, specialiști din diverse domenii au început să fie interesați de anumite probleme și aspecte teoretice, a căror profundare este de natură să faciliteze luarea deciziilor, precum și elaborarea și evaluarea unor politici privind tinerii. Pe de altă parte, decidenții au început să țină cont de rezultatele cercetărilor, chiar dacă sunt uneori greu de descifrat și aproape întotdeauna orientate spre sectoare care nu-i interesează, însă pot să-i ajute să-și precizeze propriile gânduri și să adopte o atitudine de responsabilitate.

În ultimul timp, oamenii politici și cercetătorii au înțeles că nu puteau considera tinerețea ca pe un obiect, ca o masă inertă, susceptibilă de îmbunătățiri, ci ea putea fi o forță potențială și foarte reală, perfect capabilă să facă transformări în societate. Această concluzie a contribuit la stabilirea unei corespondențe între teorie și practică, între cercetare și aplicarea ei.

După cel de-al doilea război mondial, au fost adoptate o serie de documente la nivel internațional care enunță și garantează și drepturi ale tinerilor:

- Declarația universală a drepturilor omului;
- Pactul internațional privind drepturile civile și politice;
- Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale;
- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- Carta socială europeană.

Idea că tinerețea este o importantă forță potențială pentru transformarea societății a început să se precizeze din 1964, în concluziile *Conferinței UNESCO privind tineretul*, care s-a ținut în acel an la Grenoble. Căutând să releve veritabila sfidare care fuseseră revoltele studenților de la sfârșitul anilor '60 și să determine aspirațiile tinerilor și mijloacele care să-i ajute pe tineri să-și realizeze aceste aspirații, în propriul interes ca și în interesul societății, programul UNESCO a introdus o nouă orientare. Accentul a fost pus asupra tinerilor care participă într-o manieră sau alta la mutațiile economice și sociale.

La nivel comunitar, tratatele încheiate cuprind referiri la politica socială, fără a avea părți separate în ceea ce privește politica privind tinerii. Prin constituirea unui Fond Social European, urmău a fi promovate, în interiorul Comunității Europene:

- oportunități de ocupare a forței de muncă;
- mobilități nu numai profesionale ale forței de muncă, ci și geografice.

Tratatul de la Maastricht asupra Uniunii Europene reafirmă scopurile politicii sociale, stabilate prin acordurile anterioare, însă într-o formă largită și revizuită. Astfel, Fondul Social European își păstrează mai departe rolul, concentrându-se asupra sporirii sanselor de a găsi locuri de muncă, dar urmărește să șureze adaptarea la mutațiile industriale și la dinamica sistemelor de producție (mai ales pe calea reconversiei profesionale pentru șomeri și pentru alte categorii defavorizate - tineri, femei, handicapăți - în special în regiunile subdezvoltate sau aflate în declin structural).

Plecând de la ideea că tineretul este o categorie defavorizată, expusă cu precădere condițiilor economice defavorabile și slab pregătită să se apere, statele membre ale Uniunii Europene pregătesc adoptarea unei *Carte a drepturilor tineretului* care prevede, pe lângă o serie de drepturi civile, politice, sociale și drepturi economice:

- dreptul la pregătire profesională;
- asigurarea dreptului la muncă;
- dreptul la ajutor de şomaj;
- dreptul la un venit minim suficient pentru a permite tinerilor o viaţă decentă.

Tot prin Tratatul de la Maastricht se instituie, pentru prima dată, **principiul subsidiarității** conform căruia Uniunea Europeană va acționa la nivel comunitar numai în măsura în care obiectivele propuse nu pot fi realizate corespunzător de către statele membre sau care, prin dimensiuni și efecte, pot fi mai bine realizate la acest nivel. Astfel, subsidiaritatea permite fiecărui stat să-și rezolve problemele mai eficient prin apropierea de cetățean și de specificul național. Funcționarea acestui principiu este realizată și în rezolvarea problemelor tinerilor din țările membre ale Uniunii Europene, iar lipsa programelor la nivel comunitar este compensată de măsurile naționale și regionale.

În cadrul politicilor privind forța de muncă și ocuparea din țările Uniunii Europene, politicile și programele de tineret ocupă un loc important. Aceste programe cuprind obiective prioritare ca: integrarea pe piața muncii, rolul învățământului profesional în sistemul de educație, tranzitia de la studiu la muncă, reintegrarea pe piața muncii, accesul la instruirea inițială, promovarea angajării tinerilor. Fiecare dintre obiectivele enunțate se regăsește în programe naționale sau regionale, adoptate de țările membre, în funcție de problemele specifice ale tinerilor.

1. Integrarea pe piața muncii este reflectată în programe de pregătire de tip "sandwich" care alternează perioade de pregătire profesională cu ocupare (pregătire practică). În unele țări (Olanda, Danemarca) este garantată ocuparea (temporară) a forței de muncă tinere prin "contracte de integrare", care se adresază tinerilor sub 25 de ani care au fost someri o perioadă de timp. În Belgia, Italia, Germania există programe de ocupare regională, care au ca scop promovarea ocupării tinerilor în regiunile subdezvoltate și finanțare locală.

Programe care au ca scop integrarea tinerilor pe piața muncii sunt: Start în Olanda, Youth în Finlanda, Mezzogiorno în Italia, **Prioritate pentru prima slujbă** în Grecia.

2. Trecerea la statutul de persoană activă - statele europene au elaborat programe pentru tineri care să ușureze această perioadă de tranzitie și au ca scop:

a. extinderea colaborării între școli, patroni și asociații patronale, pentru a permite tinerilor să facă o alegere bine informată în privința opțiunilor profesionale (Belgia);

b. elaborarea unor programe școlare care să cuprindă și perioade de instruire în **Centrul de muncă și/sau întreprinderi** (Spania);

c. mărirea gradului de conștientizare al elevilor în legătură cu lumea muncii și informarea lor (Luxemburg - programul **Viață activă**).

Trebue subliniat faptul că toate țările Uniunii Europene, prin punerea în practică a acestor programe, au conștientizat realitatea dificultății tranzitiei de la statutul de elev la cel de persoană activă în țările în care nu există legături strânse între educație și piața muncii prin contacte apropriate între școală și întreprinderi.

3. Accesul la instruirea inițială (ucenicia) - în cadrul programelor având acest obiectiv, pot fi distinse trei abordări:

- **sistem de pregătire dual-alternativ** (Austria, Germania) => toți tinerii de la 16 ani în sus, care nu sunt incluși în învățământul secundar, trebuie să urmeze o școală profesională. Una sau două zile pe săptămână sunt petrecute la colegii de formare profesională, care asigură o îmbinare a învățământului profesional cu cel general;

- **sistem bazat pe învățământul (studiu) obligatoriu** (Franța, Italia) =>tinerii au dreptul la formare profesională după părăsirea școlii. Există o serie de contracte de muncă și instruire care asigură tinerilor experiență de muncă și instruire pentru perioade scurte de 2-8 luni;

- sistem "on the job" (Marea Britanie) => tuturor tinerilor de 16-17 ani li se garantează un loc în cadrul unui program de 2 ani pentru instruire. Aceasta poate include și cursuri de pregătire pentru îmbunătățirea cunoștințelor elementare. Prin acest program se introduc progresiv credite pentru tineri ce pot fi folosite pentru obținerea unei instruirii în vederea unei calificări recunoscute. S-au inclus în acest program și cursuri de pregătire modernă pentru tinerii de 16-17 ani și cursuri de pregătire modernă, accelerată pentru tinerii de 18-19 ani, cursuri ce asigură instruirea pe bază de muncă, având drept rezultat calificarea profesională la nivel de meserie.

4. Promovarea angajării tinerilor => obținută prin punerea în aplicare a unor legi cum sunt:

- Legea privind oferta de instruire și de locuri de muncă (Danemarca);
- Legea privind promovarea ocupării forței de muncă. Programul de

creare de locuri de muncă (AMB)- care cuprinde Programul de instruire est (Germania);

- Legea privind garantarea angajării tinerilor (Olanda).

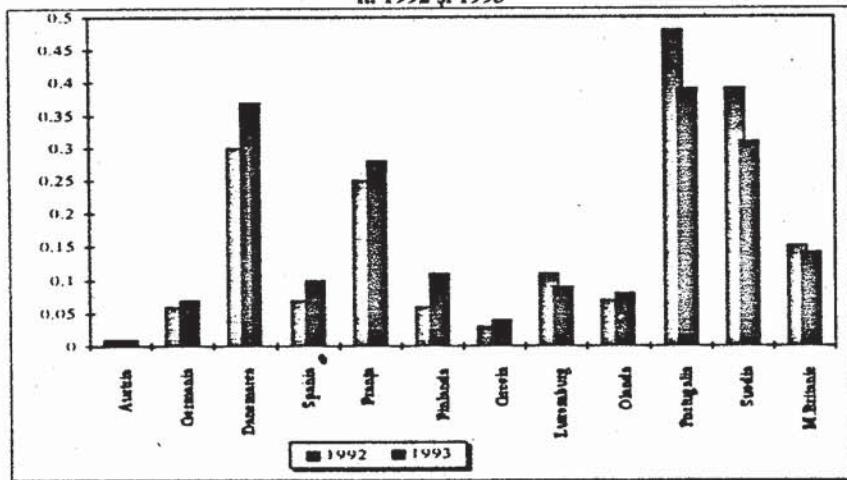
Costul acestor programe este suportat de Fondul Social European - la nivel comunitar și de bugetele naționale și locale - la nivel național.

Din Fondul Social European se finanțează o parte a programelor de ocupare a tinerilor la nivel regional și de promovare a angajării tinerilor - cum ar fi programul de asistență pentru tinerii cu contracte de pregătire, formare profesională pentru șomarii tineri sub 16 ani, cu transformarea contractelor de muncă practică sau a contractelor de instruire în contracte permanente (Spania).

La nivel național este evidentă tendința de creștere a fondurilor alocate pentru programele ce privesc tinerii, ilustrând preocuparea statelor Uniunii Europene pentru îmbunătățirea situației tinerilor pe piața muncii.

Figura nr. 8

Ponderea în P.I.B. a cheltuielilor cu programele de tineret în unele țări europene în 1992 și 1993

Sursa: calculat pe baza datelor din: *Employment Observatory - Tableau de Bord*, 1995.

Excepție fac Luxemburg, Portugalia, Suedia și Marea Britanie - țări în care s-au înregistrat reduceri de fonduri alocate programelor de tineret, unul dintre efectele înregistrate fiind creșterea șomajului în perioada 1992-1994, pentru toate cele trei grupe de vârstă: 15-19, 20-24 și 25-29 de ani.

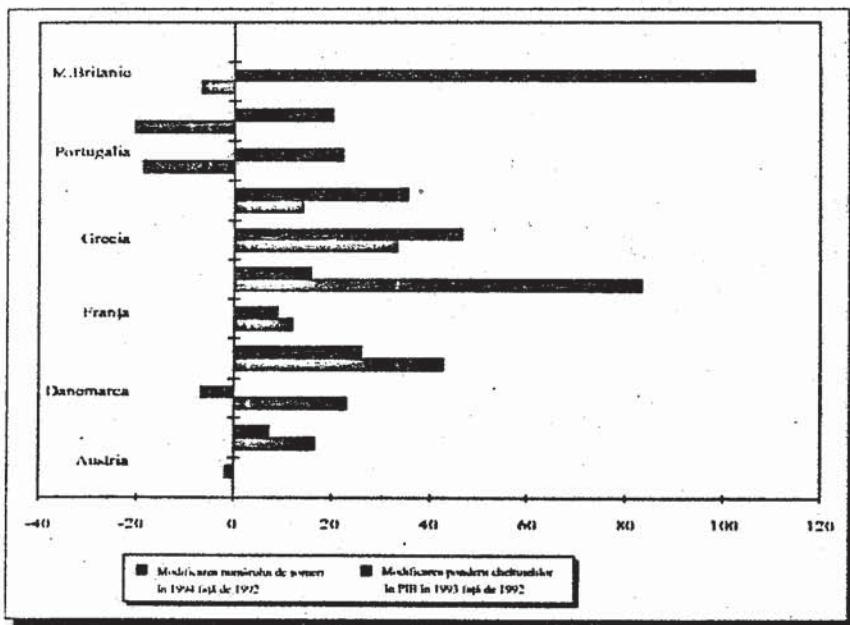
Asadar, politica de tineret trebuie să urmărească crearea condițiilor pentru formarea și afirmarea tinerilor, prin prisma unor domenii ale vieții sociale: condiții de trai, educație, instruire, cultură, sănătate, ocupare a forței de muncă, mediul social și politic, venituri și consum etc. Aceste linii

de acțiune trebuie să urmărească, în principal, prevenirea unor evenimente considerate "riscuri sociale" pentru tineri și abia în secundar, diminuarea sau/și înlăturarea acestora, pentru a nu distorsiona potențialul uman și social pe care-l reprezintă tineretul și a-l transforma într-un "risc social în sine".

În România există un număr important de acte normative, care au ca domeniu de interes tinerii (peste 170), însă efectele lor practice sunt aproape inexistente, în condițiile în care obiectivele de formare și afirmare a tinerilor sunt insuficient structurate și au un caracter nesistematic.

Figura nr. 9

Influența modificării ponderii cheltuielilor cu programele de tineret asupra numărului de șomeri în unele țări europene

Sursa: Year Book Statistica, ILO, Geneva, 1995; Employment Observatory - Tableau de Bord, 1995.

La acestea se adaugă caracterul eterogen, insuficient și parțial ineficient pentru apărarea intereselor tinerilor, al actelor

normative, precum și lipsa normelor de aplicare a legilor și/sau caracterul aleator al aplicării lor. În acest lucru este posibil

în condițiile în care în România există numeroase instituții și organisme (guvernamentale) care se pot implica în politica de tineret: Parlamentul României, Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Învățământului, Ministerul Sănătății etc.

Legat de participarea tinerilor pe piața muncii, există o serie de reglementări juridice, însă după cunoștința noastră, nu există un text de lege care să reglementeze acțiunea unor structuri administrative naționale\locale sau publice\particulare, dedicată acestui domeniu: atribuții, sursa finanțării, legăturile cu organizațiile din cadrul ministerelor (tineretului, muncii, învățământului).

În domeniul participării tinerilor la activitatea economică, reglementările legislative care ar trebui să reprezinte baza unor politici și programe, se prezintă ca o intersecție de prevederi care uneori se întrepătrund, dar de cele mai multe ori lăsă între ele spații neacoperite. În special, aceste reglementări au impact asupra raporturilor de muncă și numai tangențial fac referire la tineri:

- Decretul-lege nr. 14/1990, care abrogă reglementările referitoare la repartizarea în producție a absolvenților învățământului superior;

- Decretul-lege nr. 33/1990, privind repartizarea în muncă potrivit pregătirii și calificării, a persoanelor neîncadrate, care solicită loc de muncă;
- Legea nr. 87/1992, privind angajarea în muncă a absolvenților din învățământului superior, liceal și postliceal;
- Legea nr. 57/1994, care acordă un ajutor lunar de integrare profesională reprezentând 60% din salariul minim brut pe țară, pentru absolvenții de învățământ liceal și 70% pentru absolvenții de învățământ superior, pentru o durată de 9 luni.

Programele ce au vizat ca obiectiv formarea profesională și educația tinerilor au fost lansate de Ministerul Muncii și Protecției Sociale și ele au vizat educația informală și cursuri de calificare și recalificare profesională, însă rezultatele obținute demonstrează că formarea profesională funcționează încă fără legătură flexibilă cu piața muncii.

CONCLUZII

Ideea centrală care se poate desprinde este aceea că guvernele trebuie să se implice în programele de tineret, iar necesitatea implicării devine și mai urgentă pe măsură ce populația unei țări imbrătrânește. Aceste programe pot "acoperi" întreaga populație Tânără sau grupuri selectate, care sunt mai ușor "accesibile": șomeri, proaspeti absolvenți etc.

Programele pentru tineri și implicit, cheltuielile publice cu programele pentru tineri cresc o dată cu dezvoltarea economică. În același timp, variațiile de la țară la țară, în stadii similare de dezvoltare, arată că politicile sunt, într-o anumită măsură, discreționare și că este important care sunt politicile guvernamentale alese (graficele nr. 1 și 2).

Tările membre ale Uniunii Europene au un grad mai mare de acoperire cu planuri, programe de tineret.

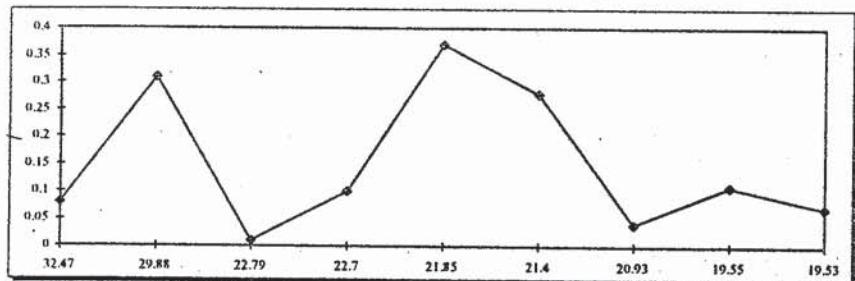
Majoritatea țărilor cu populație mai Tânără cheltuieste mai puțin cu programele de tineret.

Tările est-europene, și în special România, pot folosi informațiile privind corelația dintre profilul de vârstă și cheltuielile cu programele de tineret ca instrument de diag-

noză - pentru a vedea dacă politicile pe care le-au adoptat le plasează mai sus sau mai jos de țările cu structura demografică similară și/sau cu venit pe cap de locuitor echivalent.

Graficul nr. 1

Relația dintre ponderea populației între 15-29 de ani în total populație și cheltuielile cu programele de tineret în unele țări

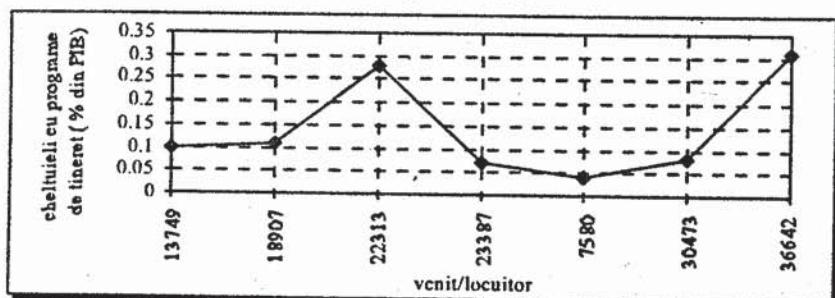

Notă: țările cuprinse în grafic sunt (de la stânga la dreapta): Olanda, Suedia, Austria, Spania, Danemarca, Franța, Grecia, Finlanda, Germania.

Sursa: Employment Observatory -Tableau de bord, 1995; Yearbook Statistical, ILO, Geneva, 1995.

Graficul nr. 2

Relația dintre venitul pe cap de locuitor și cheltuielile cu programele de tineret în unele țări ale U.E.

Notă: țările cuprinse în grafic sunt (de la stânga la dreapta): Danemarca, Spania, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Olanda, Suedia.

Sursa: Employment Observatory - Tableau de bord, 1995.

Tările mai bogate cheltuiesc, de obicei, mai mult cu programele de tineret.

Neajunsurile pieței sunt mai mari în țările foste sociale decât în cele membre ale Uniunii Europene. De aceea, guvernul trebuie să aibă o capacitate mai mare de a remedia aceste neajunsuri. Țările est-eu-

ropene au populații mai tinere decât UE, iar țările sărace sunt și cele mai tinere. Această situație face ca securitatea tinerilor să pară a fi o problemă îndepărtată, care poate fi trecută cu vederea.

Politicile și programele - mai degrabă lipsa acestora - care par inofensive astăzi, pot fi regretate mai târziu, dar vor fi dificil și costisitor de implementat.

Tările est-europene au un mare avantaj: au populații tinere. Guvernele acestor țări au ocazia să învețe din greșelile altora și să conceapă pachete de programe pentru tineri, adaptate la specificul economiei fiecărei și care să reziste dificultătilor impuse de cele trei tranziții:

- tranziția la economia de piață;
- tranziția demografică;
- tranziția spre aderarea la UE.

Cele mai recente teorii ale integrării fac distincție între:

- integrarea formală;
- integrarea informală.

Integrarea formală cuprinde schimbări ale reglementărilor juridice și de altă natură în direcția compatibilizării juridice și de altă natură și atingerea funcționalității eficiente a comunității.

Integrarea informală acoperă dinamica producției și schimburilor pe piață ale produselor și sistemelor de comunicații (William Wallace, 1990).

Așadar, din perspectiva integrării, politicile de tineret din România trebuie să îndeplinească condiții de compatibilitate cu reglementările similare ale statelor membre ale UE adaptându-se totodată la specificul problemelor tinerilor noștri.

Politica de tineret din țara noastră trebuie să fie coerentă:

- * obiectivele să fie clar definite și drepturile tinerilor legiferate în mod expres;

Până acum, legislația noastră nu ia toate măsurile pentru reducerea inegalităților de șanse între adulți și tineri și neglijază participarea/parteneriatul în favoarea asimilării. Unele probleme

cum ar fi: tendința de emigrare, menținerea potențialului economic al tineretului, menținerea unui nivel minim acceptabil de viață, nici măcar nu sunt avute în vedere.

- * descentralizarea politicilor de tineret;

Un deziderat pentru România l-ar putea constitui implicarea într-o măsură tot mai mare a nivelului local în politicile și

programele pentru tineri precum și accentuarea rolului politicilor active paralel cu politicile pasive.

- * constituirea unor mecanisme instituționale (cu rol de consultare) și bugetare (cu rol de finanțare);
- * obiectivul central al politicilor de tineret trebuie să-l constituie protecția socială a tinerilor;

Aceasta protecție socială trebuie îndreptată spre categoriile cele mai defavorizate și vulnerabile de tineri: someri de lungă durată, proas-

peți absolvenți, supradotați, orfani, handicapăți, căsătoriți sau tineri părinți cu situație familială dificilă, tinere mame singure.

- * scopul politicilor de tineret trebuie să fie formarea și afirmarea tinerilor;
- * politicile și programele pentru tineri trebuie să urmărească și să respecte obiectivele societății românești pe termen mediu și lung și să se asociază unui proces de integrare legislativă cu programele UE pentru tineret.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- 1.I. Mărginean (coord) - *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, Editura Expert, București, 1996.
- 2.Vl. Trebici - *Despre generație, vârstă...bet quibusdam aliis*, în: *Revista de cercetări sociale*, anul 1, nr.3, p.140, 1994.
- 3.Z. Brzezinski - *Europa Centrală și de Est în ciclonul tranziției*, Editura Diogene, București, 1995.
- 4.S. Perț (coord) - *Piața muncii în România- ocupare, flexibilitate, dezvoltare umană*, CIDE, București, 1994.
- 5.I.D.Adumitărecesei, N.G.Niculescu - *Piața forței de muncă - teorie și practică economică contemporană*, Editura Tehnică, Chișinău, 1995.
- 6.M.Duțu - *Între necesitate și posibilități*, în revista: *Economistul*, nr. 447, 15 aprilie 1994, p.4.
- 7.M.Bîrsan - *Integrarea economică europeană. Introducere în teorie și practică*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1995.
- 8.M.Dogan, D.Pelassy - *Cum să comparăm națiunile. Sociologie politică comparativă*, Editura Alternative, 1993.
- 9.A.Neculau, G.Ferreol (coord) - *Minoritari, marginali, excluși*, Editura Polirom, 1996.
- 10.G.A.Pordea - *Unificarea europeană- problematica Europei unite*, Editura Europa Nova, 1995.
- 11.G.A.Frois - *Economia politică*, Editura Humanitas, București, 1994.